

**Michael Uljens, Calle Carling, Maria Byholm & Tove Forslund**

michael.uljens@abo.fi, carl-erik.carling@abo.fi, maria.byholm@abo.fi, tove.forslund@abo.fi

Universitetspedagogik vid Åbo Akademi

Åbo Akademi erbjuder sammanlagt 25 studiepoäng i universitetspedagogik. Kurserna erbjuds för personal vid högskolorna och universiteten i Vasa och för Åbo Akademi i Åbo. Studierna i Åbo Akademi bygger på en traditionell förening av teori och praxis men har en orientering mot dels pedagogiskt utvecklingsarbete, dels nätbaserad pedagogik.

Historia

Vid Åbo Akademi daterar vi universitetspedagogikens start i Finland till år 1840 genom J.V. Snellmans inflytelserika uppsats "Om det akademiska studium" (Uljens, 2007). Vid Åbo Akademi inleddes likväl universitetspedagogisk verksamhet i modern mening i början av 1970-talet i form av enstaka kurser och seminarier som dåvarande pedagogikprofessor och -lektor ansvarade för. Dessa inledande försök var en följd av universitetsväsendets expansion på 1960-talet och var likartad i många västeuropeiska länder. Examensreformen 1979 ledde inte till några mera betydande förändringar. Verksamheten fortgår mera sporadiskt fram till 1990-talet. Då utmanar bl.a. det nya yrkeshögskolesystemet universiteten att reformera sin pedagogik. I takt med att finansieringsmodellen för universiteten bundits till antalet utexaminerade under 2000-talet har universitetspedagogikens betydelse ökat märkbart både bland lärare och universitetets ledning.

Några märkesår vid ÅA består av ett prorektorsbeslut 1995 om organiserad personalfortbildning i pedagogik för yngre lärare. Vid Åbo Akademi har ansvaret för universitetspedagogiken placerats vid Pedagogiska fakulteten, som under professors ledning drev universitetspedagogikens utveckling vid ÅA. År 2000 beslöt ÅA att ordna fortlöpande högskolepedagogiska kurser om 6 sv som valbara studier för lärare och doktorander. Omfattningen steg snart till 12 sp. Från olika håll föreslogs att ÅA skulle erbjuda en 25 sp helhet men ett rektorsbeslut från 30.9.2011 fastslog att formella studier i pedagogik inte förutsätts vid anställning av undervisande personal vid Åbo Akademi, men att ifall nyanställda inte har studier i pedagogik förutsätts de inom två år efter utnämningen avklara universitetspedagogiska studier (5 sp för universitetslärare och forskardokto-

rer och 10 sp för akademilektorer och universitetsforskare). ÅA anser att det är önskvärt att undervisande personal har pedagogisk kompetens till en omfattning av 15 sp, men detta är alltså inget formellt krav. Våren 2013 godkände Pedagogiska fakulteten grundstudier i högskolepedagogik (25 sp).

Det universitetspedagogiska utbudet vid ÅA i Vasa har, vid sidan av ÅA:s universitetspedagogiska kurser, sedan 2000 präglats av ett systematiskt och framstående media-pedagogiskt och nätbaserat kursutbud som organiserats av EduLab inom vetenskapsbiblioteket Tritonia i Vasa i form av kurshelheten Learning in Networks (LIN) (Tritonia 2013). Under ett antal år erbjöds således parallellt dels studier i universitetspedagogik (12 sp), dels sk. LIN-kurser. Från 2013 inkluderas 10 sp av LIN-kurserna i grundstudier (25 sp) i universitetspedagogik.

Undervisande och administrativ personal samt forskar-studerande vid universitet och yrkeshögskolor är berättigade att avlägga studier i universitetspedagogik, men utbildningen saknar t.ex. ett moment av pedagogiskt ledarskap. Universitetspedagogiken (25 sp) kan ingå som del av yrkeshögskolelärares behörighetsgivande studier i pedagogik (60 sp). Yrkeshögskolelärare kan därmed kan erbjudas ett stadiopedagogiskt relevant moment i lärarutbildningen. Då antalet yrkeshögskollärare är litet på svenska i Finland finns vid ÅA ingen möjlighet att erbjuda ämnesområdesdidaktiska helheter.

Nuvarande undervisningsplan

Då Åbo Akademis styrelse hade beslutat att 15 sp i universitetspedagogik skulle erbjudas gav Pedagogiska fakulteten helheten följande form:

- Modul 1 Undervisning och handledning i teori och praktik, 5 sp
- Modul 2 Institutionella villkor för universitetsläraren, undervisning och handledning, 5 sp
- Modul 3 Lokalt pedagogiskt utvecklingsarbete, 5 sp

Därutöver kan man komplettera studierna till totalt 25 sp genom att avlägga följande kurser, som tidigare var sk. LIN-kurser:

- Modul 4 Nätpedagogik, 5 sp
- Modul 5 Verktyg för nätbaserad undervisning, 5 sp

Dessa studier (25 sp) utgör grundstudier i universitetspedagogik vid ÅA.

Hur kurserna erbjuds, kursernas längd och antal deltagare

Sammanlagt har kurserna årligen drygt 200 deltagare som avlägger ca 1000 registrerade studiepoäng i universitetspedagogik.

Kurserna erbjuds för personal vid de regionala högskolorna i Vasa, samt för personalen vid Åbo Akademi i Åbo. Modul 1 och 2 företräder det traditionella teoretiska momentet, där den första kursen hanterar undervisningsprocessens planering, genomförande och utvärdering. Särskilt noteras hur forskningsbaserad utbildningens särdrag. Modul 2 följer en studiepedagogisk och institutionsteoretisk linje genom att deltagarnas uppmärksamhet riktas på universitetet som specifik bildningsmiljö, i sitt kulturella, utbildningspolitiska och arbetslivsmässiga sammanhang.

Idén med Modul 3 är dess praxisutvecklande dimension. Den kan avläggas på olika sätt. Ett sätt är att delta i en kurs som institutionen själv erbjuder på sätt som överenskommit med examinator. Ett annat sätt är att en grupp lärare inom ett ämne eller institution identifierar ett utvecklingsprojekt som man vill arbeta med och med examinator överenskommer om arbetets gång. Ytterligare ett sätt är att man deltar i kursen Undervisningsplanering och handledning, 5 sp, vilken erbjuds av Lärcentret och Åbo Akademis bibliotek inom ramen för personalutbildning. Helheten Undervisningsplanering och handledning, 5 sp, genomförs så att deltagarna deltar i valfria kortkurser, gör ett slutarbete och sammanställer en kursportfölj.

Modul 4 och 5 ger grundstudierna en nätpedagogisk profil för att svara mot förändringar i samtiden och nya framväxande studievanor. Modul 4, Nätpedagogik, 5 sp, erbjuds av Tritonias EduLab i Vasa. Modul 5 kallad Verktyg för nätbaserad undervisning, 5 sp, erbjuds för personalen i Åbo av Lärcentret och Åbo Akademis bibliotek, i Vasa av Tritonias EduLab. Kursen genomförs så att deltagarna deltar i valfria kortkurser, gör ett slutarbete och sammantäller en kursportfölj.

Arrangörer, resurser och personal

Modul 1 och 2 arrangeras av Pedagogiska fakulteten. Modul 3 kan avläggas på olika sätt. Modul 4 Nätpedagogik, 5 sp, erbjuds av Tritonias EduLab. Modul 5 Verktyg för

nätbaserad undervisning, 5 sp, erbjuds för personalen i Åbo av Lärcentret och Åbo Akademis bibliotek, och i Vasa av Tritonias EduLab.

Professor Michael Uljens är examinator för universitetspedagogiken och Carl-Erik Carling är anställd som universitetslärare i universitetspedagogik. Studiepoängen registreras som studier i pedagogik vid Pedagogiska fakulteten vid ÅA. Prorektor har tillsatt en högskolepedagogisk ledningsgrupp så att olika personalkategorier och ämnen är företrädda. I tillägg har examinator initierat ett finlandssvenskt högskolepedagogiskt samarbete.

Rektor för ÅA Jorma Mattinen har från år 2012 reserverat totalt 60 000 euro för att Pedagogiska fakultetens universitetspedagogiska undervisnings- och utvecklingsarbete då fakulteten har helhetsansvaret för universitetspedagogiken vid ÅA. För de medel som rektor tilldelat pedagogiska fakulteten har fakulteten anställt en universitetslärare i pedagogik (50 %) med ansvar för universitetspedagogik.

Lärcentret genomför kurserna som en del av personalutbildningen (ingen särskild finansiering för universitetspedagogiken). Planering och undervisning ingår i Lärcenter-personalens arbetsuppgifter, en del kortkurser finansieras med medel för personalutbildning. De media-pedagogiska kurserna i Vasa anordnas av personalen vid Tritonias EduLab.

Stiftelsen för Åbo Akademi beviljade 464 000 euro för en satsning på två toppenheter inom utbildningen för åren 2011–2014. Till toppenheter valdes institutionen för psykologi och logopedi samt handelshögskolan.

Hur praktiken genomförs i studierna

Universitetspedagogik vid Åbo Akademi är pedagogikteoretiskt förankrade men praxisnära och avser att låta deltagarna reflektera över sin egen praktiska vardag på en interaktionsnivå, en organisationsnivå samt en samhällsnivå.

I kursen Undervisning och handledning i teori och praktik, 5 sp är fokus på den egna undervisningen och interaktionen mellan pedagog och studerande. Här används konkreta undervisningserfarenhet exemplifierade med egna undervisningssekvenser som reflekteras och analyseras. Dessutom ingår ett studiebesök i en undervisningssituation som bearbetas och analyseras. Organisationsnivån bearbetas genom studier av grundstudiehelheter, där likheter och skillnader mellan ämnen observeras och också hur det egna ämnet definierar progression och byggt av kunskap och lärande.

I kursen Institutionella villkor för universitetsläraren, undervisning och handledning, 5 sp är fokus på egen undervisning i förhållande till det omgivande samhället, hur detta formuleras i regelverk, styrdokument och policy. I kursen får deltagarna tillsammans fundera över hur detta är synligt i den egna undervisningen och också påverkar det dagliga arbetet.

I båda kurserna komponeras grupperna så att deltagarna företräder olika ämnen och befattningar. Undervisningen är interaktiv för att skapa ett maximalt erfarenhetsutbyte mellan deltagarna där skillnader och likheter framträder och kan förstås.

Den tredje delen av Universitetspedagogiken Lokalt pedagogiskt utvecklingsarbete, 5 sp kan se ut på olika sätt, men skall uppfylla kraven av att vara ett genuint pedagogisk utvecklingsarbete som aktuell enhet genomför från eget definierat behov. Idén och planen för utvecklingsarbete godkänns i förväg av examinator för Universitetspedagogik.

Universitetspedagogisk forskning

Vid ÅA bedrivs både universitetspedagogisk forskning och utvecklingsarbete.

Det synligaste projektet är det EU-finansierade ”Pedagogisk Digital Kompetens” (PDK). Syftet med projektet är att genom gränsöverskridande samarbete mellan universitet och högskolor i Umeå och Vasa undersöka och kartlägga vilken pedagogisk digital kompetens (PDK) som är nödvändig idag för att säkerställa hög kvalitet i undervisning via Internet, för högre utbildning och i näringslivet. Med pedagogisk digital kompetens menar vi lärarens förmåga att regelmässigt tillämpa det förhållningssätt, de kunskaper och de färdigheter som krävs för att planera och genomföra samt kontinuerligt utvärdera och revidera IKT-stödda utbildningsinsatser, med grund i teori, aktuell forskning och beprövad erfarenhet och i syfte att på bästa sätt stödja deltagarnas lärande.

”Researching Formation - Developing Teaching and Learning in Higher Education” (Uljens) är ett nytt internationellt projekt (USA, Irland, Finland, Sverige, Norge) som är inriktat på att stöda och studera universitetslärarens kompetensutveckling och för att utveckla nya undervisningsformer.

I bokprojektet ”On the Facilitation of the Academy” (Uljens, Schaffar) granskas bl.a. universitetets bildningsideal i internationell belysning (Tyskland, Danmark, Polen, Portugal, England).

Vid pedagogiska fakulteten finns idag två doktorander inskrivna med universitetspedagogisk orientering av vilka Christa Tigerstedt undersöker universitets- och högskolektorerens pedagogiska ledarskap.

Universitetspedagogik som ämne vid ÅA opererar med ett halvt lektorat (50 %) vars arbetstid fylls av undervisning och koordination. Personalen vid EduLab och Lärcenter har inte forskning som ett ansvarsområde eller doktorsgrad i pedagogik som krav för anställning. Den totala satsningen på universitetspedagogik vid ÅA är relativt omfattande men kräver klarare koordinering i framtiden. Det är naturligt att universitetens pedagogiska fakulteter tilldelas ett tydligare ansvar för helheten.

Framtida utmaningar

Åbo Akademi har strategiskt valt en mediapedagogisk profil på sin universitetspedagogik, dels för att svara på det faktum att ÅA är ett flercampusuniversitet med stora geografiska avstånd (Vasa, Jakobstad, Åbo), dels för att utöka möjligheterna att erbjuda utbildning på svenska i Norden. Den andra idén som profilerar utbildningen är att grundstudierna skall förbereda lärare på att pedago-

giskt utvecklingsarbete, dels på kursnivå, dels med hela utbildningsprogrammet. Den tredje idén är att grundutbildningen uppmärksammar hur bildningsfrågan hanteras vid vetenskapsuniversitet som samtidigt är professions- och yrkeslivsförberedande. Det är förhållandevis typiskt, internationellt sett, att universitet överraskande sällan systematiskt beforskar sin egen utbildningsverksamhet. En framtida utmaning är därför att öka interventionsorienterad forskning för att stöda universitetets pedagogiska utvecklingsarbete. Denna kunde partiellt bedrivas tvärvetenskapligt inom universiteten.

Innehållsligt bör universitetspedagogiken i framtiden tydligare inkludera ett läroplansarbete där utbildningsprogrammet i sin helhet fokuseras. Här betonas dels relationen till arbetslivet, dels samarbetet mellan olika ämneshelheter inom universitetet. Ämnesdidaktiska perspektiv lyser överraskande nog totalt med sin frånvaro i universitetspedagogiken.

Det pedagogiska ledarskapet som utövas av universitetets mellanledning har en viktig uppgift att stöda lärarnas professionella utveckling i relation till utbildningsprogrammen och ÅA:s strategiska satsningar. Även om den administrativa personalen har rätt att delta i universitetspedagogisk utbildning sker det relativt sällan. Universitetspedagogik kan betraktas som partiellt professionsutvecklande särskilt för den del av personalen som har studievägledande uppgifter. Särskilda kurser kunde erbjudas denna personalkategori.

Michael Uljens är professor och Calle Carling arbetar som lektor vid Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi. Maria Byholm arbetar som koordinator vid Tritonia EduLab. Tove Forslund är koordinator för Lärcentret vid Åbo Akademi.

REFERENSER

- PDK = *Pedagogisk Digital Kompetens* (2014). Läst 6.1.2014, <http://www.epedagogik.eu/http://www.abo.fi/institution/Content/Document/document/30799>
- Tritonia (2013). *Learning in Networks*. Åbo: Tritonia. Läst 6.1.2014, <http://www.tritonia.fi/?d=115&l=2>
- Uljens, M. (2007). J. V. Snellmann ja pedagogisen paradoksin ratkaisu. *Kasvatus*, 38(1), 7–16.
- Universitetspedagogik* (2013). Åbo Akademi. Läst 6.1.2014, <http://www.abo.fi/personal/universitetspedagogik>
- Universitetsportfölj för lärare och forskare vid Åbo Akademi* (2013). Åbo Akademi. Läst 6.1.2014, <http://www.abo.fi/personal/universitetsportfolj>